

Ὁ κ. Ἀναστασίου εἶπεν ὅτι δὲν δύναται ἡ συνέλευσις ν' ἀποφανθῇ τι εἰς ζήτημα, ὅπερ ἀνάγεται εἰς τὰ τῆς διοικήσεως τοῦ Συμβουλίου, ὅπερ συμφώνως πρὸς τὸ Καταστατικὸν τοῦ «Πλάτωνος» ὀφείλει νὰ ἔχῃ τὴν ἀνωτέραν ἐποπτείαν ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως ἐν γένει καὶ ἄρα καὶ τῆς δημοσιευτίας καθόλου ὅλης.

Ὁ κ. Πρόεδρος ὑποστηρίζων τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Ἀναστασίου λεχθέντα περὶ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Συμβουλίου, προσέθηκεν ὅτι μετὰ ταῦτα ἡ συνέλευσις προβαίνει εἰς τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα. Ἡ δὲ συνέλευσις ἀπεφάνθη ὅτι ἀρκεσθεῖσα εἰς τὰ λεχθέντα προβαίνει εἰς τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα τὸ περὶ συστάσεως ἑσπερινῆς σχολῆς.

Πρῶτος δὲ λαβὼν τὸν λόγον ὁ κ. Ἀναστασίου, εἶπεν ὅτι εἰς τὴν σύστασιν σχολῆς πρὸς ἑσπερινὴν διδασκαλίαν τῶν παιδῶν τοῦ λαοῦ δὲν εἶνε κατ' ἀρχὴν ἐναντίος, ἀλλὰ τὸ ζήτημα τοῦτο εἶνε παρεπόμενον τι τοῦ κυρίου, τοῦ περὶ τῆς ἐθνικῆς μορφώσεως τῶν νέων, ἀφοῦ δὲ συζητηθῇ καὶ ἐξαντληθῇ τὸ ζήτημα τοῦτο ὑφ' ὅλας αὐτοῦ τὰς ὕψεις, τότε δυνάμεθα νὰ συζητήσωμεν καὶ τὸ περὶ συστάσεως σχολῆς ὡς ἐν τῶν μέσων τῆς μορφώσεως τῶν παιδῶν. Ἀλλὰ πλὴν τούτου τὸ Καταστατικὸν οὐδαμῶς ἀναφέρει τι περὶ συστάσεως τοιαύτης σχολῆς. Καὶ τέλος εἰς τὴν ἴδρυσιν τοιούτων σχολῶν ἐν πολλαῖς πόλεσι μᾶς προέλαβεν ἄλλος σύλλογος, ἐν δὲ τῇ ἡμετέρᾳ πόλει πολλὰς τοιαύτας ἔχουσι ἰδρυμένας ἄλλα σωματεῖα. Διὰ τοῦτο, εἶπε, ἐκηρύχθη ἐξ ἀρχῆς ἐναντίος τῆς προτάσεως τοῦ κ. Μανούσου, νῦν δὲ προτείνει ν' ἀναβληθῇ πᾶσα ἐπ' αὐτῆς συζήτησις μέχρι τῆς συγκροτήσεως τῶν γεν. συνελεύσεων, αἵτινες δύνανται νὰ δώσωσιν ἐντολὴν εἰς τὸν Σύλλογον νὰ συζητήσῃ καὶ ἀποφασίσῃ περὶ ἰδρύσεως τοιαύτης σχολῆς.

Εἰς ταῦτα ἀπαντῶν ὁ κ. Μανούσος εἶπεν ὅτι, εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι τὸ Καταστατικὸν δὲν ἀναφέρει τι περὶ τοιαύτης σχολῆς, ἀλλ' εἰς διαφόρους συνελεύσεις τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ Συλλόγου ἐγένετο λόγος περὶ τοιαύτης σχολῆς· ὁ δὲ Σύλλογος εἰς πᾶσαν περίστασιν διὰ πᾶν ζήτημα ἀφορῶν εἰς τὴν πρόοδον καὶ ὑποληψὶν αὐτοῦ δύναται νὰ συζητῇ καὶ κατὰ τὸ Καταστατικὸν νὰ ὑποβάλῃ τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ εἰς τὴν ἔγκρισιν τῶν γενικῶν συνελεύσεων. Ἐχει δὲ καὶ φιλανθρωπικὸν καὶ χριστιανικὸν καθῆκον ὁ Σύλλογος νὰ ἐργασθῇ ὑπὲρ τῶν πτωχῶν καὶ ἀπόρων τοῦ λαοῦ τάξεων.

Εἶτα ὁ κ. Βάσης λαβὼν τὸν λόγον ὑπεστήριξε τοὺς λόγους τοῦ κ. Ἀναστασίου καὶ προέτεινε τὸ ἀπαράδεκτον τῆς προτάσεως τοῦ κ. Μανούσου, ὡς μὴ στηριζομένης εἰς τὸ Καταστατικόν.

Καὶ ὁ κ. Παπαβασιλείου συνεφώνησεν εἰς ταῦτα τῷ κ. Βάση.

Ὁ κ. Πρόεδρος εἶπεν ὅτι θεωρεῖ συζητήσιμον τὴν πρότασιν τοῦ κ. Μανούσου, ὡς καὶ εἰς ἄλλην συνεδρίασιν εἶπε, καθόσον τὸ περὶ συστάσεως σχολῆς ζήτημα δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἐν τῶν μέσων τῆς ἐθνικῆς τῶν νέων μορφώσεως, ἧτις εἶνε τὸ κύριον τῶν ἐφετεινῶν συζητήσεων θέμα.

Ὁ κ. Ραζῆς συνεφώνησε τῷ κ. Βάση καὶ εἶπεν ὅτι τὸ προεδρεῖον δὲν ἐπρέπε νὰ δεχθῆ εἰς συζήτησιν τὴν πρότασιν τοῦ κ. Μανούσου.

Ὁ κ. Μεσολωρᾶς εἶπεν, ὅτι φρονεῖ ὅτι ἡ πρότασις τοῦ κ. Μανούσου ἐμπειρέχεται εἰς τὸ Καταστατικὸν ὑπὸ τὴν ἔκφρασιν *βελτίωσις τῆς κατωτέρας παιδείσεως* καὶ ἄρα δύναται νὰ συζητηθῆ ὑπὸ τοῦ Συλλόγου.

Ὁ κ. Βάσης, εἶπεν ὅτι *κατωτέραν ἐκπαίδευσιν* ἐννοεῖ τὸ Καταστατικὸν τὴν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἰδρυμένην καὶ ἀνεγνωρισμένην καὶ οὐχὶ τὴν ἰδιωτικὴν.

Ὁ κ. Σπαθᾶκης εἶπεν ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις ἐν γένει ἀφορᾷ τὴν κοινωνίαν καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς τάξεις, διὸ ἡ πρότασις τοῦ κ. Μανούσου δύναται νὰ συζητηθῆ, ἀλλὰ δεόν νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ τέλος τῶν συζητήσεων τοῦ κυρίου θέματος ὡς ἐν τῶν μέσων τῆς ἐθνικῆς μορφώσεως. Διὰ τοῦτο προέτεινεν ὁ κ. Σπαθᾶκης ν' ἀναβληθῆ ἡ ἐπὶ τῆς προτάσεως ταύτης συζήτησις εἰς τὸ τέλος, ὅτε θέλει ὀρισθῆ τίς ἡ ἐθνικὴ μόρφωσις καὶ διὰ τίνων μέσων κατορθοῦται αὕτη.

Προκεχωρηκυίας δ' οὔσης τῆς ὥρας καὶ τοῦ κ. Κομνηνοῦ αἰτησαμένου τὸν λόγον διὰ τὴν ἐπομένην συνέλευσιν, ἐλύθη ἡ συνεδρίασις.

Ἐν τῇ Ε' εἰδικῇ συνελεύσει τῆς 11 Μαρτίου πρῶτος ἔχων τὸν λόγον ἐκ τῆς προηγουμένης συνελεύσεως ὁ κ. Κομνηνὸς εἶπε τὰ ἐξῆς :

Τὰ ἀποφασισθέντα πέρυσιν ὑπὸ τοῦ Συλλόγου ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς θρησκευτικῆς μορφώσεως τῶν νέων καὶ μάλιστα τῶν παιδῶν συντελοῦσι καὶ πρὸς ἐθνικὴν μόρφωσιν αὐτῶν· διότι διὰ τῆς ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς μορφώσεως γεννῶνται αἱ οἰκογενειακαὶ ἀρεταί, ὧν ἡ ἀσκησις συνεπάγεται τὰς κοινωνικὰς ἀρετὰς καὶ δὴ καὶ τὴν ἐθνικὴν μόρφωσιν. Προκύπτει δὲ ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ ὅτι οἱ θρησκευτικῶς παιδευόμενοι ἀγωνίζονται καὶ ἀποθνήσκουσιν ὑπὲρ ἱερῶν καὶ ὁσίων.

Πρὸς τὸν σκοπὸν λοιπὸν τοῦτον πρέπει νὰ διδάσκωνται καταλλήλως οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ ἐκαῖνοι, οἵτινες ἐξάπτουσι τὸν εὐγενῆ ὑπὲρ πατρίδος ἐνθουσιασμόν, ιστοροῦντες καὶ ὑμνοῦντες τὴν ἐθνικὴν δόξαν καὶ τὴν ἀνδρείαν καὶ ἐνότητα τῶν προγόνων.

Τοιοῦτοι ἐθνωφελεῖς συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ ὑπὸ τὴν ἐποψίν τοῦ ὑπὸ

συζητήσιν ζητήματος κατὰ τὸν κ. Κομνηνὸν εἶνε ὁ Ξενοφῶν, ὁ Πλούταρχος, ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Δημοσθένης, ὁ Ὅμηρος, ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Ἡσίοδος· πρὸς δὲ τὰ ἠρωϊκὰ ἄσματα τῆς νέας Ἑλλάδος ψαλλόμενα μάλιστα, διότι καὶ τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη ἐψάλλοντο.

Ἀκριβὴς γνώσις τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ μυθολογίας καὶ βίαι ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας καὶ νέας Ἑλλάδος κατ' ἐπιτομὴν εἰς τὴν λαλομένην γλῶσσαν. Γεωγραφία καὶ τοπογραφία τῆς Ἑλλάδος συναφῆς πρὸς τὴν παλαιὰν καὶ νέαν ἐθνικὴν δόξαν. Μουσικὴ ἐπιχώριος ἄσματικὴ τε καὶ ἐκκλησιαστικὴ. Κάθαρσις τῆς ἐθνικῆς γλώσσης ἀπὸ βαρβαρικῶν καὶ ξενικῶν λέξεων καὶ σχηματισμῶν καὶ τέλος γυμναστικὴ μετὰ στρατιωτικῶν ἀσκήσεων. Καθόλου δὲ σκοπὸς τῆς διδασκαλίας, ἔστω ἡ ἔμπνευσις τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐπιθυμίας πρὸς εὐεργεσίαν καὶ δόξαν τῆς πατρίδος κατὰ τὴν ἐκάστου δύναμιν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ πολιτευταὶ δὲν προενόησαν μέγχοι τοῦδε περὶ τῶν τοιούτων ἐθνωφελῶν ζητημάτων, ἔχουσιν ἤδη ἱερὰν ἐντολὴν οἱ διδάσκαλοι τοῦ ἔθνους νὰ προηγορήσωσι καὶ νὰ συμπράξωσιν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ.

Ὅθεν ἡ πρότασις τοῦ ἀξιοτίμου κ. Μανούσου, εἶπεν ὁ κ. Κομνηνός, ὅπως ὁ ἡμέτερος Σύλλογος φροντίσῃ περὶ συστάσεως σχολῆς ἐσπερινῶν μαθημάτων διδασκόμενων πρὸς τοὺς παῖδας τῶν ἐργατικῶν τάξεων εἶνε εὐκαταία καὶ πρόδρομος δύο ἐτι εὐχῶν, χειραφετήσεως τῆς παιδείας ἀπὸ τῆς πολιτικῆς καὶ Ἀμφικτυονικῆς συνόδου τῶν διδασκάλων τῆς ἐλευθέρας καὶ δούλης Ἑλλάδος ἐν Ἀθήναις, τοῦτο μὲν χάριν ἐιδικωτέρων περιστάσεων κοινωφελῶν ζητημάτων, τοῦτο δὲ χάριν πνευματικῶν ἀγώνων, κατὰ τὸ ἔθος τῶν προγόνων ἐθνικῶν τε καὶ Χριστιανῶν.

Τούτων οὕτως ἐχόντων καὶ τῶν μὴ δυνατῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος γενέσθαι ἀποκειμένων τῷ πατριωτισμῷ τῆς μελλούσης γενεᾶς, ἐμφαίνονται νῦν ἤδη τῆς ἐθνικῆς μωρφώσεως δυνατὰ μέσα ἐν συνόψει τάδε :

α) Πρῶτον καὶ οὐσιωδέστατον, ἠθικὴ καὶ θρησκευτικὴ μωρφωσις τῶν Ἑλληνοπαίδων.

β) Διδασκαλία Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων τῶν σχέσιν ἐχόντων πρὸς τὴν ἠθικὴν μωρφωσιν καὶ τὴν ἐθνικὴν δόξαν.

γ) Ἄλλα ἐγκύκλια μαθήματα τὰ σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὴν ἠθικὴν μωρφωσιν καὶ τὴν ἐθνικὴν δόξαν, παλαιὰν τε καὶ νέαν.

δ) Γυμναστικὴ σχέσιν ἔχουσα πρὸς τὴν σημερινὴν τακτικὴν.

ε) Παιδικαὶ καὶ χοροὶ ἑλληνικοί, διότι κατὰ τοὺς παλαιούς τὸ σπουδάζειν καὶ πικρῆσιν σπουδῇ εἰσὶν ἀλληλένδετα.

ς') Παρὰ τὰς θρησκευτικὰς καὶ ἔθνικὰς πανηγύρεις σχολικαὶ πανηγύρεις καὶ ἀγῶνες σωματικοὶ καὶ πνευματικοί, ἔτι δὲ θεατρικαὶ παραστάσεις διεγείρουσι τὰ εὐγενῆ τοῦ ἀνθρώπου αἰσθήματα.

ζ') Ἀναγνώσματα καὶ ἄσματα ἠθικὰ καὶ ἔθνικὰ ἐν τῇ ἀπεριέργῃ τοῦ λαοῦ γλώσσῃ ἀναφορὰν ἔχοντα πρὸς τὴν πολιτικὴν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἐνότητα.

η) Ἐφημερίδες ἐκδιδόμεναι ἐν καθαρευούσῃ ἔθνικῇ γλώσσῃ.

θ) Ἰσότης περὶ τὴν ἀπονομὴν ὑποτροφῶν εἰς ἱκανοὺς καὶ χρηστοὺς σπουδαστὰς ἡμεδαπούς τε καὶ ἀλλοδαπούς.

ι) Ἐξελληνισμὸς τῶν βαρβαρικῶν ὀνομάτων τῶν Ἑλληνικῶν τόπων.

ια) Σύστασις παγίας ἐσπερινῆς σχολῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ διδασκαλικοῦ Συλλόγου.

ιβ) Ἀμερικτυονικὸν συνέδριον τῶν διδασκάλων παντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

Τοιαῦτά τινα κατὰ τὸν κ. Κομνηνὸν εἰσὶ τὰ μέσα τοῦ συνδέσμου τὸ μὲν τῆς ἐλευθέρου καὶ δούλης Ἑλλάδος, τὸ δὲ τοῦ ἔθνικοῦ καὶ χριστιανικοῦ ἑλληνισμοῦ, τῶν δύο τούτων ἀναποσπάστων πτερύγων τῆς νῦν ἐλευθέρου καὶ δούλης Ἑλλάδος.

Μετὰ τὸν κ. Κομνηνὸν λαβὼν τὸν λόγον ὁ κ. ἀντιπρόεδρος τοῦ Συλλόγου κ. Ἄρ. Σπαθάκης, εἶπεν ὅτι θεωρεῖ καλὸν καὶ σκόπιμον ἵνα ἡ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἔθνικῆς τῶν νέων καὶ μάλιστα τῶν θητευόντων συζητήσεως ἐν ταῖς εἰδικαῖς τοῦ Συλλόγου συνελεύσεσι γένηται εὐρεία. Καὶ ὅτι συμφωνεῖ μὲν τοῖς ὑπὸ τοῦ κ. Κομνηνοῦ ρηθείαι, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐπὶ μέρους καὶ καθ' ἕκαστα συζητήσεως νομίζει ἀναγκαῖον νὰ ὀμιλήσῃ γενικώτερον περὶ τῆς καθόλου ἔθνικῆς ἀγωγῆς τοῦ Ἑλλήνου συμφώνως τῇ προγονικῇ καὶ τῇ τῶν πατέρων αὐτῶν ἀγωγῇ, ἔλεξε δὲ τάδε :

Περὶ τῆς ἐν τῷ σχολείῳ ἔθνικῆς τῶν Ἑλληνοπαίδων μορφώσεως.

Α'.

Ἀξιότιμοι Κέριοι,

Τὸ θέμα, ὅπερ ἀπασχολεῖ τοὺς ἑταίρους τοῦ Διδασκαλικοῦ Συλλόγου κατὰ τὸ παρὸν ἔτος εἶναι αἷ ἐν τῷ σχολείῳ ἔθνικῇ τῶν ἑλληνοπαίδων μόρφωσις. Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι ἐπίσης σπουδαῖον ὅπως καὶ τὸ τῆς θρησκευτικῆς μορφώσεως ζήτημα, ὅπερ ἀπησχόλησε τοὺς ἑταίρους

κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος. Ἡ *θρησκεία* καὶ ὁ *ἔθνισμός* ἀποτελοῦσι τοὺς δύο πόλους τοῦ ἀνθρωπίνου ἄξονος. Ὅπως δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ ἄνθρωπος ἄνευ θρησκείας, οὕτω δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ καὶ ἄνευ ἐθνικότητος. Ἡ *θρησκεία* καὶ ἡ *ἐθνικότης* εἶναι ιδιότητες τοσοῦτον ἀναγκαῖαι πρὸς διάκρισιν τῶν ἀνθρώπων ἀπ' ἀλλήλων, ὅσον ἀναγκαῖαι εἶναι καὶ ἡ *ζωϊκότης* καὶ ἡ *λογικότης* πρὸς διάκρισιν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν τε ἀψύχων ὄντων καὶ τῶν ἀλόγων ζώων. Ἡ *θρησκευτικότης* ὀρίζει τὸν τρόπον, καθ' ὃν οἱ ἄνθρωποι συνδέονται μετὰ τοῦ ὑψίστου δημιουργοῦ, ἡ δὲ *ἐθνικότης* ὀρίζει τὸν τρόπον, καθ' ὃν οἱ ἄνθρωποι συνδέονται μετ' ἀλλήλων. Ἀμφότερα τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἐνωρὶς πρέπει νὰ καλλιεργηθῶσι παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, ὅπως οὗτοι δυνηθῶσι νὰ καταλάβωσιν ὠρισμένην ἐν τῇ ἀνθρωπότητι θέσιν καὶ συντελέσωσιν εἰς τὴν παγκόσμιον ἁρμονίαν.

Τὸ ζήτημα τῆς ἐν τῷ σχολείῳ *ἐθνικῆς μορφώσεως τῶν Ἑλληνοπαίδων* συνάπτεται, Κύριοι, μετὰ τοῦ ζητήματος τῆς καθόλου *ἐθνικῆς μορφώσεως τούτων*, ἢ μᾶλλον εἶναι μέρος αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ἐπιτρέψατέ μοι, πρὶν ἢ λαλήσω περὶ τῆς ἐν τῷ σχολείῳ *ἐθνικῆς μορφώσεως τῶν Ἑλληνοπαίδων*, νὰ προτάξω ὀλίγα περὶ τῆς καθόλου *ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων ἀγωγῆς*. Ἡ *γενικὴ αὕτη ἐξέτασις τῆς ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων ἀγωγῆς* θέλει συντελέσει μεγάλως εἰς τὴν εἰδικωτέραν τοῦ θέματος ἐξέτασιν, τουτέστιν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐν τῷ σχολείῳ *ἐθνικῆς τῶν Ἑλληνοπαίδων μορφώσεως*.

Καὶ πρῶτον μὲν πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν καὶ ὀρίσωμεν τὴν ἐννοίαν τῆς *ἐθνικῆς ἀγωγῆς*. Ἐθνικὴ ἀγωγή λαοῦ τινος λέγεται τοιαύτη τις ἀνάπτυξις καὶ μόρφωσις αὐτοῦ, ἥτις, ἐκ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ ἀπορρέουσα καὶ κατ' αὐτὸν κανονιζομένη, συντελεῖ πρὸς εὐδαιμονίαν ἀμέσως μὲν αὐτοῦ, ἐμμέσως δὲ ἀπάσης τῆς ἀνθρωπότητος. Κατὰ ταῦτα καὶ *ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων ἀγωγή* εἶναι ἡ ἐκ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν πηγάζουσα, ἢ κατ' αὐτὸν κανονιζομένη καὶ πρὸς εὐδαιμονίαν αὐτῶν τε καὶ τῆς ἀνθρωπότητος καθόλου συντελοῦσα.

Ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται ὅτι ἐν πάσῃ *ἐθνικῇ ἀγωγῇ λαοῦ τινος*, ἰσομένως καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἀπαιτεῖται κατὰ πρῶτον ἡ ἐξέυρεσις τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ χαρακτῆρ λαοῦ τινος ἐγκνεται ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ τῷ τε οἰκογενειακῷ, τῷ ἐπιστημονικῷ, τῷ τεχνικῷ, τῷ θρησκευτικῷ καὶ τῷ πολιτικῷ, πρὸς εὐρεσιν ἄρα τοῦ Ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος καὶ πρὸς ρύθμισιν τῆς *ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων ἀγωγῆς* πρέπει

νά εξετασθῆ κατὰ πρῶτον ὁ βίος τοῦ Ἑλλήνος ὁ τε οἰκογενειακός, ὁ ἐπιστημονικός, ὁ τεχνικός, ὁ θρησκευτικός καὶ ὁ πολιτικός.

Ὁ Ἕλλην αἰετοτε θεώρησε καὶ θεωρεῖ τὸν οἶκον ὡς τὴν πρώτην αὐτοῦ πατρίδα· τὸν γάμον συγκαταριθμεῖ μεταξὺ τῶν ἱερωτάτων ἀντικειμένων. Ἀμοιβαία ἀγάπη, σωφροσύνη καὶ πίστις χαρακτηρίζει τὸ ἑλληνικὸν ἀνδρῶνον. Ἐν τῇ οἰκογενεῖα ὁ Ἕλλην ζῶν πρὸς μὲν τοὺς γονεῖς αὐτοῦ προσφέρει ἀπεριόριστον σέβας, πρὸς δὲ τὰ τέκνα αὐτοῦ αἰσθάνεται φλογερωτάτην ἀγάπην, πρὸς δὲ τοὺς θεράποντας αὐτοῦ δεικνύει πατρικὴν μέριμναν καὶ φιλανθρωπίαν. Τοιοῦτος ὢν ὁ Ἕλλην τοὺς μὲν γονεῖς αὐτοῦ περιποιεῖται καὶ γηροκομεῖ, καὶ μεγάλως ἐπιθυμεῖ ὅπως λάβῃ τὴν εὐχὴν αὐτῶν ἀποθησκόντων· περὶ δὲ τῶν τέκνων αὐτοῦ μεγίστην ἀναλαμβάνει πρόνοιαν, μεριμνῶν οὐ μόνον περὶ τῆς μορφώσεως, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτῶν· τοὺς δὲ θεράποντας οὐδόλως διακρίνει τῶν τέκνων αὐτοῦ, ἀλλὰ περιποιεῖται πατρικῶς, παῖδας αὐτοῦ ἀποκαλῶν καὶ περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτῶν μεγάλως μεριμνῶν.

Τὴν δὲ μεγάλην οἰκογένειαν, τουτέστι τὴν πατρίδα ὁ Ἕλλην πάντοτε θεώρησε καὶ θεωρεῖ «μητρός τε καὶ πατρός καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων τιμιώτερον καὶ σεμνότερον καὶ ἀγιώτερον.» Ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη τοῦ Ἑλλήνος εἶναι τοσοῦτο μεγάλη, ὥστε οὐδὲν ἔθνος δύναται νὰ παραβληθῆ πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν ὡς πρὸς τὴν φιλοπατρίαν. Μετὰ μεγάλης θλίψεως ἀποχωρίζεται ὁ Ἕλλην τοῦ πατρίου ἐδάφους· μετὰ φλογερῶν ἀναστεναγμῶν ἀναμιμνήσκεται τῆς πατρίδος αὐτοῦ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ· καὶ εἰς αὐτάς δὲ τὰς τῆς γῆς ἐσχατίας ἀποδημήσας οὐδόλως ἐπιλανθάνεται αὐτῆς, ἀλλὰ πάντοτε ἐνθυμεῖται καὶ σπεύδει πρὸς βοήθειαν αὐτῆς, ὡσάκις αὕτη, ἐν ἀνάγκῃ εὐρισκομένη, ἐπικαλεῖται τὴν συνδρομὴν τῶν τέκνων αὐτῆς.

Ὁ Ἕλλην ὑπερτερεῖ τῶν λοιπῶν τῆς γῆς λαῶν καὶ κατὰ τὴν πρὸς τὰς ἐπιστήμας μεγάλην ῥοπὴν καὶ διάπυρον ἀγάπην. Ἐν πάσαις ταῖς ἱποχαῖς τοῦ ἔθνικοῦ βίου ὁ Ἕλλην οὐδὲν ἄλλο ἐζήτησεν ἢ, ὡς λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, σοφίαν. Σοφίαν ἐζήτησεν ὁ Ἕλλην ἔθνικός ὢν, σοφίαν ἐζήτησε καὶ χριστιανὸς γενόμενος. Τὴν σοφίαν ἐλάτρευσεν ὁ Ἕλλην πρὸ Χριστοῦ ἐν τῷ παγκάλῳ ναῷ τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς, τῷ ἐν Ἀθῆναις, τῇ πρώτῃ τοῦ ἑλληνισμοῦ πρωτεύουσῃ· τὴν σοφίαν ἐλάτρευσεν ὁ αὐτὸς Ἕλλην μετὰ Χριστὸν ἐν τῷ περικαλεστάτῳ τῆς Ἀγίας Σοφίας ναῷ, τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ δευτέρῃ τοῦ ἑλληνισμοῦ πρωτεύουσῃ.

ἐκδομημένω. Ἡ φιλομάθεια οὐδέποτε ἀπέλιπε τὸν Ἕλληνα· ταύτην διετήρησεν ὁ Ἕλληνας ἀκμαίαν ἐπὶ τε τῆς Ῥωμαιοκρατίας, τῆς Φραγκοκρατίας καὶ Τουρκοκρατίας. Ὅτε οἱ τύραννοι ἀπηγόρευον εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ φοιτῶσι τὴν ἡμέραν εἰς τὰ διδασκαλεῖα, οὗτοι προετίμων νὰ φοιτῶσι μᾶλλον τὴν νύκτα, ὅτε ἔρρεγγον ἐπὶ τῆς παχείας αὐτῶν στρωμνῆς οἱ ἀγριοὶ αὐτῶν δεσπόται, ἢ νὰ ζῶσι μετ' ἀμουσίας. Τὴν μεγάλην τῶν Ἑλλήνων φιλομάθειαν μαρτυροῦσιν ἔτι καὶ νῦν αἱ καθ' ἑκάστην ἡμέραν γινόμεναι χρηματικαὶ προσφοραὶ πρὸς ἴδρυσιν σχολείων, πρὸς ἔκδοσιν βιβλίων καὶ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς πρὸς τὰ γράμματα ὀργώσεως ἑλληνικῆς νεολαίας. Ἄπειρα χρήματα δαπανῶνται πρὸς ἐξάπλωσιν τῶν γραμμῶν· οὐδὲ ὑπάρχει γωνία γῆς ἑλληνικῆς, ἐνθα δὲν ἤχηι ἡ φωνὴ καθηγητοῦ τινος ἢ διδασκάλου ἢ γραμματιστοῦ.

Ὅπως ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ὁ Ἕλληνας ἐθήρευε τὴν σοφίαν, οὕτως ἐν τῇ τέχνῃ ἐθήρευεν ὁ αὐτὸς τὸ καλόν. Ὅπως ὡς πρὸς τὴν σοφίαν, οὕτω καὶ ὡς τὴν τοῦ καλοῦ αἰσθησίν ὁ Ἕλληνας διακρίνεται πάντων τῶν λαῶν τῆς γῆς. Ἡ μεγίστη τῶν Ἑλλήνων καλλιαισθησία καταφαίνεται ἐν τοῖς τεχνουργήμασιν αὐτῶν, ὧν τὰ μέχρι τῆς σήμερον σωζόμενα λείψανα διεγείρουσι τὴν ἐκπληξίν καὶ τὸν θαυμασμὸν ἀπάσης τῆς ἀνθρωπότητος. Οἱ ἔρασταὶ τοῦ καλοῦ ἐπισκέπτονται τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ διάφορα μουσεῖα, ἐν οἷς εὐρίσκονται ἑναποτταμιευμένα τὰ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης ἀριστουργήματα, οὐ μόνον ὅπως θαυμάσωσι τὰ σεβαστὰ ἐκείνα λείψανα, ἀλλὰ καὶ ὅπως σπουδάσωσιν ἐν αὐτοῖς τοὺς κανόνας τῆς τέχνης καὶ ἐφαρμόσωσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ἑαυτῶν τεχνουργήμασιν. Οὐδεμίαν τέχνην θεωρεῖται παρὰ τοῖς νεωτέροις ἔθνεσιν εὐγενῆς ἂν μὴ φέρῃ τὸν τύπον καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ ἑλληνικοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς ἑλληνικῆς καλλιαισθησίας. Οὐδεὶς ἀγνοεῖ μετὰ πόσης σπουδῆς ἀνασκάπτονται καὶ ἀναζητοῦνται ἑλληνικαὶ ἀρχαιότητες καὶ μετὰ πόσης ἐπιμελείας συναθροίζονται καὶ διατηροῦνται καὶ τὰ ἐλάχιστα συντρίμματα τῶν ἑλληνικῶν χειροτεχνημάτων, ἅτινα κοσμοῦσιν οὐ μόνον τὰ δημόσια μουσεῖα, ἀλλὰ καὶ τὰς ἰδιωτικὰς αἰθούσας. Καὶ οἱ νῦν δ' Ἕλληνες φιλοτίμως ἀμιλλῶνται πρὸς τοὺς προγόνους αὐτῶν καὶ ὡς πρὸς τὰς τέχνας, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἔργα αὐτῶν ἐν τε τῇ ἀρχιτεκτονικῇ, τῇ πλαστικῇ καὶ τῇ ζωγραφικῇ, ἅτινα διὰ τὴν λεπτότητα αὐτῶν καὶ χάριν ἀξιοῦνται παρὰ τῶν εἰδημόνων οὐ μόνον ἐπαίνων, ἀλλὰ καὶ βραβείων.

Ἐν δὲ τῇ τοῦ θεοῦ λατρείᾳ ὁ Ἕλληνας διακρίνεται πάντων τῶν τῆς γῆς λαῶν κατὰ τὴν εὐσέβειαν. Ἐκπαλαὶ ὁ Ἕλληνας ἠγάπα τὴν θρησκείαν.

σκείαν αὐτοῦ· ἐκπαλαί ὑπέτασσε τὴν ἑαυτοῦ θέλησιν εἰς ὑψηλοτέραν τινὰ θεῖαν δύναμιν. Οὐδεμίαν πράξιν καὶ οὐδὲν ἔργον ἐπεχειρεῖ ὁ Ἕλλην πρὶν ἢ διερευνήσῃ τὴν τοῦ Θεοῦ γνώμην καὶ θέλησιν. Ὁ Ἕλλην, παρατηρῶν πανταχοῦ τὴν θεῖαν παρουσίαν οὐδένα χώρον ἀφήκεν ἐλεύθερον ναοῦ τινός ἢ βωμοῦ ἢ ἀγάλματος. Ὅ,τι ὁ ἀπόστολος Παῦλος εἶπε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους διερχόμενος καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα αὐτῶν, ἰσχυρῶς λεγόμενον καὶ περὶ πάντων τῶν Ἑλλήνων πασῶν τῶν ἱποχῶν. Καὶ ὁ γὰρ Ἕλλην οὐ μικρὸν πρὸς τὴν θρησκείαν αὐτοῦ αἰσθάνεται σεβασμῶν. Τὴν δὲ ιδέαν τῆς θρησκείας συνῆψε ὁ Ἕλλην τοσοῦτο στενωῶς μετὰ τῆς ιδέας τῆς πατρίδος, ὥστε πάντοτε ὑπερήσπισε τὸ ἕτερον χάριν τοῦ ἑτέρου χωρὶς νὰ παραμελήσῃ μηδετέρου. *Μάχου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος* ἦτο καὶ εἶναι τὸ σύνθημα τοῦ Ἕλληνοσ καὶ τὸ θούριον αὐτοῦ ἄσμη, ὅπερ καθιστᾷ αὐτὸν ἐνθουν ἐν τοῖς κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀγῶσιν, ὁπόθεν ἐξίργεται νικητής.

Ἐν δὲ τῇ *πολιτείᾳ* ὁ Ἕλλην ἐπεδείξατο πάντοτε τοιοῦτον *φιλελεύθερον πνεῦμα*, ὁποῖον παρ' οὐδενὶ ἑτέρῳ λαῷ παρατηροῦμεν. Ὁ Ἕλλην εἰ καὶ ἐθεώρει ἑαυτὸν ἐκπαλαί ἀναπόσπαστον μέλος τῆς πολιτείας, πάντοτε ὁμῶς ἐξεδήλωσε τὸν πόθον τῆς καρδίας αὐτοῦ ὅτι ἐπιθύμει νὰ ζῇ ἐν αὐτῇ ἄνευ βλάβης τινός ἢ παρακμιώσεως τῶν προσωπικῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων, τῶν ἀναφερομένων εἴτε εἰς τὸ σῶμα, εἴτε εἰς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ. Ὁ Ἕλλην ἐν τῇ *πολιτείᾳ*, ὡς καὶ ἐν τῇ πατρίδι ἠθέλησε νὰ ζῇ πάντοτε ἐλεύθερος. Μεθ' ὅσης τόλμης ἀπέκρουσε πάντοτε ὁ Ἕλλην τοὺς τολμήσαντας νὰ ὑποδουλώσωσι τὴν πατρίδα αὐτοῦ, μετὰ τῆς αὐτῆς κατεξανέστη καὶ κατὰ παντὸς θελήσαντος ἐν τῇ πολιτείᾳ νὰ παραβλάβῃ ἢ περιορίσῃ τὰ ἀστικά αὐτοῦ δικαιώματα. Πᾶσα ἀπόπειρα γενομένη πρὸς βλάβην ἢ περιστολὴν τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ, προεκάλεσε στάσεις καὶ ταραχάς, ἐπενεγκούσας ἢ τὴν τροποποίησιν ἢ τὴν κατάργησιν τοῦ ὑφισταμένου πολιτεύματος. Καθόλου δ' εἰπεῖν, ὁ Ἕλλην εὐθυμὸς ὢν καὶ διανοητικὸς ἀπέβη κατ' Ἀριστοτέλη *ἐλεύθερος καὶ βέλτιστα πολιτευόμενος*. Τὸ αὐτὸ φιλελεύθερον πνεῦμα καταφαίνεται καὶ ἐν τῇ θρησκείᾳ αὐτοῦ. Ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία, ἣν ἠσπάσατο τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, εἶναι πασῶν τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν φιλελευθερωτέρα καὶ συγκαταβατικωτέρα. Αὕτη τηρεῖ μὲν ἀκριβῶς καὶ πιστῶς τὰ πατροπαράδοτα, οὐδέποτε ὁμῶς μετήλθε βίαια μέτρα ἢ δόλια ὅπως προσηλυτίσῃ τὸν ἑτερόδοξον, οὐδέποτε ἀπέκλεισε τὴν θύραν εἰς τοὺς ζητοῦντας νὰ εἰσέλθωσιν εἰς αὐτήν, οὐδέποτε ἀπειποιήθη νὰ ἔλθῃ εἰς συνεντεύξεις καὶ συνεννοή-

σεις, σκοπούσας τὴν ἔνωσιν πάντων τῶν ἐκκλησιῶν· πάντοτε δὲ εὐχεται ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου καὶ πάντοτε συγχωρεῖ τὸν μετανοοῦντα ἁμαρτωλόν.

Τοιοῦτος λοιπὸν ἐκπαλαί ἦτο καὶ εἶναι ὁ Ἕλλην ἐν τε τῇ οἰκογενεῖα, τῇ ἐπιστήμῃ, τῇ τέχνῃ, τῇ θρησκείᾳ καὶ τῇ πολιτείᾳ. Ἐν μὲν τῷ οἰκογενειακῷ βίῳ χαρακτηρίζει αὐτὸν ἡ φιλοστοργία, ἐν δὲ τῷ ἐπιστημονικῷ ἢ φιλομάθειᾳ, ἐν δὲ τῷ τεχνικῷ ἢ καλλιαισθησίᾳ, ἐν δὲ τῷ θρησκευτικῷ ἢ εὐσέβειᾳ, ἐν δὲ τῷ πολιτικῷ ἢ φιλελευθερίᾳ. Φιλοστοργία λοιπὸν μετὰ φιλοπατρίας, φιλομάθεια, φιλοκαλῖα, εὐσέβεια καὶ φιλελευθερία ἀπαρτίζουν τὸν ἔθνικὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἕλλητος.

Εὐρόντες, κύριοι, τὰς οὐσιωδέστερας ιδιότητας, αἰτινες χαρακτηρίζουσι τοὺς Ἕλληνας, δυνάμεθα εὐκόλως νὰ προσδιορίσωμεν τίς εἶναι Ἕλλην καὶ τίς δὲν εἶναι. Ἄνθρωπος λοιπὸν, ὅστις δὲν ἀγαπᾷ, δὲν σέβεται καὶ δὲν περιποιεῖται τοὺς γονεῖς αὐτοῦ, ἦτοι δὲν εἶναι φιλόστοργος, δὲν εἶναι Ἕλλην· ἄνθρωπος ὅστις δὲν ἀγαπᾷ καὶ δὲν βοηθεῖ τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἦτοι δὲν εἶναι φιλόπατρις, δὲν εἶναι Ἕλλην· ἄνθρωπος ὅστις δὲν ἀγαπᾷ τὴν σοφίαν, ἦτοι δὲν εἶναι φιλομαθής, δὲν εἶναι Ἕλλην· ἄνθρωπος, ὅστις δὲν ἀγαπᾷ τὸ καλόν, ἦτοι δὲν εἶναι φιλόκαλος ἐν τε τοῖς λόγοις καὶ τοῖς ἔργοις καὶ ταῖς πράξεσι, δὲν εἶναι Ἕλλην· ἄνθρωπος, ὅστις δὲν ἀγαπᾷ καὶ δὲν σέβεται τὰ θεῖα, ἦτοι δὲν εἶναι εὐσεβής, δὲν εἶναι Ἕλλην· ἄνθρωπος, ὅστις δὲν ἀγαπᾷ τὴν ἐλευθερίαν καὶ δὲν τείνει πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν τὴν τε σωματικὴν καὶ τὴν πνευματικὴν, ἦτοι δὲν εἶναι φιλελεύθερος, δὲν εἶναι Ἕλλην. Ὡσαύτως οἰκογένεια, ἐν ἣ δὲν ἐπικρατεῖ ἡ ἀπλότης καὶ ἡ λιτότης καὶ οἱ παῖδες δὲν τυγχάνουσι μητρικῆς καὶ πατρικῆς περιποιήσεως, ἀλλὰ παραδίδονται εἰς ξένας χεῖρας καὶ μάλιστα ἀλλοφύλων καὶ ἀλλοθρήσκων, δὲν εἶναι ἑλληνικὴ ἐπιστήμη καὶ τέχνη, ἥτις δὲν διεγείρει τὴν φιλομάθειαν τῶν παιδῶν καὶ δὲν ἐμπνέει εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν τὸ συναίσθημα τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὑψηλοῦ, δὲν εἶναι ἑλληνικὴ θρησκεία, ἥτις δὲν προστρέχει εἰς ἠθικὴν βελτίωσιν τοῦ λαοῦ καὶ δὲν τείνει τὴν χεῖρα αὐτῆς οὐ μόνον ὅπως εὐλογῆση, ἀλλὰ καὶ ὅπως συνδράμῃ τοὺς πατριωτικοὺς ἀγῶνας δὲν εἶναι ἑλληνικὴ πολιτεία τέλος, ἥτις καταπιέζει τὰς ἐλευθερίας τοῦ λαοῦ καὶ διαφθείρει τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ, δὲν εἶναι ἑλληνικὴ. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἑλλην εἶναι οὐχὶ ὁ γεννηθεὶς ἐξ Ἕλλητος καὶ ἑλληνίδος, ἀλλ' ὁ ἔχων τοὺς οὐσιώδεις τοῦ Ἕλλητος χαρακτῆρας, ἢ ὅπως λέγει ὁ Ἰσοκράτης, ὁ τυχὼν ἑλληνικῆς παιδείας· ἀλλὰ τίς ἐστίν

ἑλληνικὴ παιδεία ; οὐδεμία ἄλλη ἢ ἐκείνη, ἣτις καλλιεργεῖ τὰς χαρακτηριζούσας τὸν Ἕλληνα ιδιότητες· ἦτοι ἐκείνη, ἣτις κάμνει αὐτὸν νὰ ᾔηται φιλόστοργος καὶ φιλοπατρὶς, φιλομαθὴς καὶ φιλόκαλος, φιλόβρησκος καὶ φιλελεύθερος.

Ἄλλ' ὅμως πᾶσαι αὗται αἱ ιδιότητες, ἢ τε φιλοστοργία καὶ φιλοπατρία, ἢ φιλομάθεια καὶ φιλοκαλία, τὸ φιλόβρησκον καὶ τὸ φιλελεύθερον, αἰτίνες χαρακτηρίζουσι τὸν Ἕλληνα, ἔχονται τοσοῦτον στενωδῶς μετὰ τῶν ἠθῶν αὐτοῦ καὶ ἐθίμων, ὥστε πᾶσα οὐσιώδης τούτων μεταβολὴ ἐπάγεται καὶ τῶν ιδιοτήτων ἐκείνων τὴν ἀλλοίωσιν, ἔπεται ὅτι μεγάλη εὐλάβεια απαιτεῖται καὶ μέγας σεβασμὸς πρὸς τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἦθελον, κύριοι, ὅπως ὁ Φίλιππος ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας εἶχεν ἄνθρωπον, ὅστις καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑπεμύνησκεν αὐτὸν ὅτι εἶναι ἄνθρωπος, λέγων «Φίλιππε, μέμνησο ἄνθρωπος ὢν.» Ἦθελον, λέγω, νὰ ἔβλεπα πέρα πέρα ἡμῶν πάντα τὰ πράγματα, κράζοντα πρὸς ἕκαστον ἡμῶν τό· «μέμνησο, Ἑλληὴν ὢν.» Ἦθελον ἢ ῥῆσις αὕτη νὰ ἦτο γεγραμμένη πανταχοῦ καὶ ἐν οἰκίᾳ, καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς, καὶ ἐν τῷ σχολείῳ καὶ ἐν τῷ βουλευτηρίῳ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ πανταχοῦ κράζουσα πρὸς πάντας «μέμνησο Ἑλληὴν ὢν.» Ἡ φωνὴ αὕτη πρὸς πάντας ἀπειθουμένη ἤθελε συμβουλεύει καὶ τοὺς γονεῖς καὶ τὰ τέκνα, καὶ τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς μαθητάς, καὶ τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς ἐκκλησιαζομένους, καὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς ἀρχομένους, τοὺς μὲν πῶς πρέπει νὰ φέρωνται ἐν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτῶν, τοὺς δὲ τί πρέπει νὰ ἀποκτήσωσι ἵνα λέγωνται καὶ ᾔηται τῷ ὄντι Ἑλληνας. Ἦθελον οὐ μόνον ἢ γλῶσσα, τὴν ὁποῖαν λαλοῦμεν καὶ ὁ τόπος τὸν ὁποῖον πατοῦμεν, οὐ μόνον ἢ μουσικὴ δι' ἧς τὰ ᾄσματα ἡμῶν ᾄδωμεν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐνθύματα, τὰ ὁποῖα φοροῦμεν, ἤθελον καὶ ταῦτα νὰ ἦσαν ἑλληνικὰ καὶ νὰ μᾶς ὑπενθύμιζον καὶ αὐτὰ ὅτι εἴμεθα Ἑλληνας. Διὸ ἔστω καὶ τοῦτο πρὸς δόξαν τοῦ ἀειμνήστου Ὀθωνος, ὅτι ἐτήρησε μέχρι θανάτου τὸ ἑλληνικὸν ἔνδυμα, δίδων ἐπράκτως τὸ παράδειγμα εἰς τοὺς Ἑλληνας τοῦ τηρεῖν ἀυστηρῶς τὰ ἐθνικὰ αὐτῶν στοιχεῖα. Ἴσως τινὲς τὸ τοιοῦτον θεωροῦσι μικροῦ λόγου ἄξιον. Καὶ ὅμως ἐκ τῆς μεταβολῆς τῶν μικρῶν τούτων ἀρχεται καὶ ἡ μεταβολὴ τῶν μεγάλων. Διὸ μέγα δίκαιον εἶχεν ὁ Πλάτων παραινῶν τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ «μὴ νεωτερίζειν περὶ γυμναστικὴν καὶ μουσικὴν.» (Πλάτ. πολ. 4, 424). Διότι πᾶς νεωτερισμὸς καὶ τῶν ἐλαχίστων ἐθνικῶν στοιχείων φέρει ἀλλοίωσιν καὶ διαστραφὴν αὐτοῦ τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος. Πόσῃν σημασίαν ἔχει ἡ δια-

τήρησις καὶ αὐτῆς τῆς ἐθνικῆς στολῆς πρὸς διατήρησιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος ἅς τὸ διδαχθῶμεν· οἱ νεώτεροι Ἕλληνες παρὰ τῶν Μαυροβου- νίων, ὧν ἔπρεπε νὰ ἤμεθα μᾶλλον διδάσκαλοι ἢ μαθηταί. Κατὰ τὰς ἐφη- μερίδας αἰν Μαυροβουνίῳ διαταγὴ τοῦ ἡγεμόνος ἀπαγορεύει εἰς πάντας τοὺς κατοίκους ἀνεξαιρέτως τῆς χώρας νὰ φέρωσι τοῦ λοιποῦ χρυσοκέν- τητον τὴν ἐθνικὴν στολὴν, λόγῳ οἰκονομίας. Ἄνδρες δὲ καὶ γυναῖκες ὑπο- χρεῶνται νὰ μὴ ἀπομακρύνωνται οὐδὲ κατὰ κεραίαν τοῦ ἀρχαικοῦ Μαυ- ροβουνιωτικοῦ βίου, ὡς καὶ τῶν ἐθίμων καὶ τῆς ἀπλῆς ἐθνικῆς τῆς χώρας ἐνδυμασίας, καθόσον ἀπὸ τινος ἤδη καιροῦ παρατηρήθη τάσις πρὸς τὴν πολυτέλειαν καὶ τὸν εὐρωπαϊκὸν βίον. Οἱ παραβάται τῆς ἡγεμονικῆς διαταγῆς θέλουσι φυλακίζεσθαι καὶ πληρώνει πρόστιμον, ἀδιάφορον δ' ἂν ἀνήκωσιν οὗτοι εἰς τὴν τάξιν τῶν βοειβοδῶν, ἢ τυγχάνωσι συγγενεῖς τῆς ἡγεμονικῆς οἰκογενείας.» Ἦθελον πρὸς τούτοις, κύριοι, νὰ ἐορτάζωμεν τὰς ἐθνικὰς ἡμῶν ἐορτὰς μετὰ πλείστης ὄσης ἐπισημότητος· ἤθελον ἡ 29 Μαΐου νὰ ἦτο ἡμέρα πένθιμος διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὑπομνησκουσα κατ' ἔτος τὴν ἀποφράδα ἡμέραν τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὰ στοιχεῖα ταῦτα, τὰ ἀπαρτίζοντα τὸν ἐθνικὸν τοῦ Ἕλληνο^s χαρα- κτῆρα, ὅπως φθάσωσι καὶ νῦν εἰς τὸν βαθμὸν, εἰς ὃν προήχθησαν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν, χρῆζουσιν οὐ μόνον μεγίστης ἐπιμελείας, ἀλλὰ καὶ διηγεκοῦς ἐπιτηρήσεως. Τούτου ἕνεκα παρακελευόμεθα πάντα Ἕλληνα ὅπως συντελέσῃ τὸ καθ' ἑαυτὸν εἰς τὴν τῶν στοιχείων τούτων προαγω- γήν, ἀπομακρύνων πᾶν πρᾶγμα ἐπαπειλοῦν νὰ παραβλάψῃ αὐτά, ἐπο- μένως καταστρέψῃ τὸν ἤδη μορφούμενον ἐθνικὸν χαρακτῆρα. Κατὰ ταῦτα τοὺς μὲν γονεῖς παρακελευόμεθα νὰ ἔρχωνται εἰς στενοτέραν πρὸς τὰ τέκνα αὐτῶν σχέσιν, νὰ συσφίγξωσι πλείοτερον τὸν οἰκογενειακὸν δεσμὸν, ὃν ἐπαπειλεῖ νὰ διαρρήξῃ ἢ χαλαρώσῃ ὁ ἐκ τῆς Δύσεως ἐπιδραμῶν ψευ- δοπολιτισμὸς· νὰ φυλάττωσιν ἀκριβέστερον τὴν ἀπλότητα, τὴν λιτότητα, καὶ τὴν ἀφέλειαν, τὴν ἐκπαλαί διακρίνουσαν τὴν ἑλληνικὴν οἰκογένειαν· νὰ διατηρῶσιν αὐστηρότερον τὰ οἰκογενειακὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, τὰς οἰκογε- νειακὰς ἐορτὰς καὶ παραδόσεις, ἅτινα συνάπτουσι σφιγκτότερον πρὸς ἀλλήλα τὰ τῆς οἰκογενείας μέλη· νὰ περιφρονῶσι τὰ τὴν ἑλληνικὴν οἰκο- γένειαν ἐπαπειλοῦντα ὀθνεῖα στοιχεῖα, ἥτοι τὴν πολυτέλειαν, τὴν ἀσω- τεῖαν, τὰς γελοίας ἐπιτηδεύσεις καὶ τοὺς φραγκικοὺς τύπους, δι' ὧν χα- λαροῦται ὁ οἰκογενειακὸς δεσμὸς, ψυχραίνεται ἡ τῶν οἰκογενειακῶν μελῶν ἀμοιβαία ἀγάπη, καὶ ὁ μὲν γονεὺς ἀπομακρύνεται τοῦ τέκνου, τὸ δὲ τέκνον οὐδεμίαν στοργὴν συναισθάνεται πρὸς τοὺς γονεῖς, οἱ δὲ θεράποντες